

KUTATÁSI EREDMÉNYEK – 2007 (Lezárult kutatások összefoglalói)

Címjegyzék

Az életfogytig tartó szabadságvesztés	2
Az erőszakos bűnözés trendjei az ERÜBS adatok alapján – Bűncselekmények és elkövetők, 1995–2005	2
Az erőszakos bűncselekmények sértettjei, 1995–2005	3
Az agresszió jogi és pszichológiai kezelése a fogvatartási helyeken	3
A fiatalok büntető igazságszolgáltatásának hatékonysága I.: Vádhalasztás és bűnisméltés	3
Public Private Partnership (PPP)	4
Az ügyészségi szervezet és az ügyészségi funkciók vizsgálata I.: Az ügyész diszkrecionális jogköre és a vádemelés mellőzése	4
Az automatizálás lehetőségei és hatásai a szakértői bizonyításban	4
Az óvadék a Be.-ben és a gyakorlatban	5
Alkotmányos aggályok a kölcsönös bizalom elvével szemben az európai elfogatóparancs példáján keresztül	5
A büntetés jogának és céljának alapkérdései	5
A visszaeső bűnözés struktúrája és dinamikája az ERÜBS adatai alapján (1995–2005)	6
A vádhalasztás eredményessége és feltételei a 2006-os év során: aktafeldolgozás, különös tekintettel a megelőzés és az individualizálás szempontjaira	6
A nemzetközi migráció kockázati tényezői Európában és Magyarországon	6
A környezeti szabálysértések vizsgálata a környezetvédelmi szakhatóságok tevékenységén keresztül	10
Statisztikai elemzés: az utazó bűnözés struktúrájának és dinamikájának megismerése. Az ERÜBS statisztika adatainak (1998-2005) összegyűjtése, a megfelelő esetek leválogatása és értékelő elemzése	10
A feljelentés elutasításának, illetve a nyomozás megszüntetésének jellemző okai a környezetkárosítás büntette miatt, illetve a hulladékgazdálkodás rendjének megsértésével kapcsolatos büntetőügyekben	11
Biztonságpolitika és kockázat-társadalom	11
A vagyon elleni bűncselekmények trendelemzése	11
A kriminalisztikai gyakorlat vizsgálata	12

1. FŐIRÁNY: ERŐSZAKOS BŰNÖZÉS

Antal Szilvia – Bárd Petra:

Az életfogytig tartó szabadságvesztés

A tanulmány a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés (tész) büntetés hazai és nemzetközi szabályozását tekinti át és értékeli a különböző megoldásokat. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést általában a halálbüntetés alternatívájaként szokás emlegetni. Az Európa Tanácshoz csatlakozni kívánó ország felé megfogalmazott egyik követelmény, hogy azonnal függesszék fel a halálbüntetések végrehajtását. Ezzel aztán a halálbüntetést ellenző gondolkodók, döntéshozók és intézmények, nemzetközi szervezetek támogattak és jelenleg is támogatnak egy olyan büntetési formát, amelyet ma éppen az emberi méltósággal való összeegyeztetlensége miatt töröltek el számos demokráciában. Az abolicionisták a meglévő jogrendszer megfelelő átalakításáról nem szólnak; a jogi környezet megváltoztatásával kapcsolatban, amelybe egyébként az új jogintézményt be kellene vezetni, nem születnek ajánlások. Tanulmányunk célja egy konstruktív vita elindítása. A kutatási beszámoló első részben ismertetjük a nagy vitát generáló magyar tervezetet a tézsről, majd bemutatjuk az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés múltbeli szabályozását. Érveket sorakoztatunk fel a téz ellen és mellett, majd ezt követően azt vizsgáljuk meg, hogy a világ különböző államaiban milyen szabályozás van hatályban, illetve, hogy a 18 éven aluliakra milyen speciális rendelkezések vonatkoznak. Végül az Európa Tanács ajánlásait követve javaslatokat fogalmazunk meg, és a következtetéseink zárják a tanulmányt.

Nagy László Tibor:

Az erőszakos bűnözés trendjei az ERÜBS adatok alapján – Bűncselekmények és elkövetők, 1995–2005

Az erőszakos bűnözés – mennyiségileg meghatározott nagyságrendjétől függetlenül – mindenkor a kriminalitás gerincvonalát jelenti. Kiemelkedő társadalomra veszélyessége, a közbiztonság megítélésére gyakorolt hatása és a média fokozott érdeklődése miatt az összébűnözésről alkotott kép szubsztanciális összetevőjének számít. Hazánkban az erőszakos bűnözés részaránya az 1970-es, 1980-as években 10-13 % volt az ismertté vált összébűnözésen belül, nominálisan pedig a cselekmények száma mindig 20.000 alatt maradt. A rendszerváltás követően e téren is jelentős mértékű terjedelmi változás következett be, a dinamika azonban jóval alacsonyabbnak bizonyult az összébűnözés változásánál. A korábban megszokott arány visszaesett 5-6 %-ra, 1999-től azonban lassú visszarendezési folyamatot figyelhetünk meg. Az erőszakos kriminalitás jellemzője, hogy az ismertté vált bűnelkövetők részaránya jóval magasabb a cselekmények kvóciensénél. Ennek oka egyrészt az erőszakos magatartások esetén tapasztalható gyakori többes, csoportos elkövetés, másrészt az e kategóriában érvényesülő, az átlagosat jóval meghaladó felderítési és nyomozáseredményességi mutató. Ugyanakkor aggasztónak tűnik az erőszakos bűnözés minőségi változása, eldurvulása. Az előre megtervezett, kegyetlen módszerekkel elkövetett és a leszámolási jellegű gyilkosságok, az erőszakosabbá, veszélyesebbé váló rablások megjelenése megrémítette a lakosságot. Olyan, korábban hazánkban gyakorlatilag ismeretlen cselekmények terjedtek el, mint az erőszakos pénzbehajtások, valamint az úgynevezett védelmi pénzek követelése. Jelentős mértékben megnövekedett az önbíráskodások, a zsarolások és a garázdaságok aránya.

Barabás Tünde:

Az erőszakos bűncselekmények sértettjei, 1995–2005

A hivatalos statisztikák szerint hazánkban a bűncselekmények, és ezzel együtt azok sértettjeinek száma évről-évre csökken. Ezzel szemben az erőszakos cselekmények és az általuk sértettek száma az elmúlt 10 évben folyamatosan gyarapodott. Ez nem magyar sajátosság, külföldön is hasonló tendenciákat figyelhetünk meg az erőszak terjedését illetően. Az eddigi tapasztalatok szerint az erőszakos cselekmények elkövetői és sértettjei számos sajátossággal rendelkeznek az „átlagos” bűncselekményekkel érintettekhez képest. Az alábbi tanulmány szerzője arra törekszik, hogy hazai statisztikai adatok alapján feltárja azokat a jellemzőket, amelyek az erőszak áldozatait más bűncselekmények áldozataitól markánsan megkülönböztetik, és ennek alapján felvázolja az erőszakos cselekmény áldozatának profilját napjainkban Magyarországon.

Dunavölgyi Szilveszter – Münnich Iván:

Az agresszió jogi és pszichológiai kezelése a fogvatartási helyeken

A szerzők rámutattak arra, hogy hazánkban a fogvatartottak agresszív megnyilvánulásainak legalapvetőbb oka a büntetés-végrehajtási intézeteink zsúfoltsága és azok korszerűtlen, a nemzetközi normáktól elmaradó körülményei. A zömében nagy létszámú zárkák – az egy főstől a tíz fő fölötti létszámú zárkáig minden megtalálható objektumainkban – nem teszik lehetővé az előírásoknak és a praxisnak megfelelő differenciált elhelyezést, ezáltal az agresszió kezelése – akár pszichológiai, akár jogi eszközökkel – igen nehéz. A gondot növeli, hogy az évekig, néha évtizedekig tartó elzárás során a nagy létszámú, tétlenségre kárhozott elítélteknek nem tudnak megfelelő elfoglaltságot biztosítani, s végül: a felügyelői állomány nagy része kevés tapasztalattal és nem megfelelő pszichológiai képzettséggel rendelkezik, holott a hazai büntetőjogi szabályozás témánkat érintő jogszabályi területe alapvetően rendezettek és az uniós elvárásokat kielégítőnek tekinthető. Ugyanezen okokra vezethető vissza, hogy a kiszabott fegyelmi szankcióknak nincs kellő visszatartó ereje.

2. FŐIRÁNY: GYERMEKEK ÉS FIATALOK A KRIMINALITÁSBAN

Kerezsi Klára – Kó József:

A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásának hatékonysága I.: Vádhalasztás és bűnisméltés

A bűnelkövető fiatalkorúak felelősségre vonási rendszerének hatékonyságát több részkutatással terveztük megvizsgálni, hogy kirajzolódjon

- (1) a vádemelés elhalasztása,
- (2) a javítóintézetben zajló munka hatékonysága, illetve
- (3) a próbára bocsátás,
- (4) a felfüggesztett szabadságvesztés és
- (5) a letöltendő szabadságvesztés büntetésében részesített fiatalok visszaesési gyakorisága.

Jelen kutatásunk a fiatalkorúakkal szemben alkalmazott vádhalasztás jogintézményét, valamint a javítóintézeti nevelés, illetve a végrehajtandó szabadságvesztés hatékonyságát vizsgálta. Az előbbieken említett szankciócsoportokkal kapcsolatosan kapott eredményeket kontrollcsoportként használtuk az eredmények elemzésénél.

3. FŐIRÁNY: TÁRSADALOMVÉDELEM, BŰNÖZÉSKONTROLL – REAKCIÓK A BŰNELKÖVETÉSRE

Antal Szilvia:

Public Private Partnership (PPP)

A Public Private Partnership, vagy röviden PPP az állam és a magánszektor résztvevői között létrejött szerződéses kapcsolat, aminek keretében a magánszektor az államtól átvállalt közfeladat végrehajtásáért a közhatalomtól befektetése megtérítését kapja.

Tanulmányomban áttekintem a PPP szerződések sajátosságait és lehetséges típusait, formáit általában. Ezután a megállapodások egy speciális szegmensét, a büntetés-végrehajtás területén létrejövő kontraktusokat vizsgálom meg közelebbről. A magánbörtönök kialakulásának nemzetközi története mellett a jelenlegi külföldi mintákat, valamint a gazdasági tényezőket, és az etikai-alkotmányos kérdéseket is bemutatom. Végül a hazai gyakorlatban működő börtönberuházások jelenlegi állását vázolom fel.

Kiss Anna:

Az ügyészségi szervezet és az ügyészségi funkciók vizsgálata I.: Az ügyész diszkrecionális jogköre és a vádemelés mellőzése

A hazai jogpolitikában kiemelt helyen szerepelnek a tárgyalást elkerülő intézmények. Ez az érdek tükröződik a vádmellőzés és a vádelhalasztás esetében is. A tanulmány a legalitás és opportunitás elveire épülő eljárási rendszereket azért tekinti át, mert a kettő közötti választástól is függ, hogy az ügyészek a jogalkotó milyen jogosítványokat biztosít. Ezt követően a kutatás az ügyészek a jogszabályok által körülhatárolt eljárási helyzetét mutatja be.

Kármán Gabriella:

Az automatizálás lehetőségei és hatásai a szakértői bizonyításban

2007-ben összefoglaltam a több évig folytatott kutatás eredményeit. Világszerte foglalkoznak azzal a kérdéssel, hogy a számítógépes technika hogyan segítheti a hatékony felderítést, és hogyan járulhat hozzá az objektívebb alapokon álló bizonyításhoz. A klasszikus kriminalisztika az a terület, ahol ezeknek a kérdéseknek a megválaszolása a legkevésbé egyértelmű. A nyom-, a lőfegyver-, az ujjnyom- és az írásszakértő tevékenysége még ma is döntően tapasztalati tételekre épül, a véleményalkotásban meghatározó szerepe van a szakértő mérlegelésének. A technika fejlődésével egyre több kritika éri ezeket a területeket szubjektivitásuk, tudományos megalapozottságuk hiányosságai miatt.

A kutatás során az elsődleges céloom az volt, hogy aktuális képet mutassak a klasszikus kriminalisztikáról Magyarországon. Ennek keretében foglalkoztam a szakértői szervezetet érintő jogi változásokkal is.

Fülöp Ágnes – Kiss Anna:

Az óvadék a Be.-ben és a gyakorlatban

A kutatás megállapította, hogy az óvadék jogszabályi bevezetését követően kérelmek sokasága érkezett a bírósághoz, majd ezt követően sokkal kevesebb eljárásban alkalmazták a jogintézményt. Ennek több oka van: egyrészt a jogszabály pontatlansága, illetve a törvény megszorító értelmezése, másrészt a terheltek rossz szociális helyzete is nehézséget jelent az óvadék alkalmazásánál. A kutatás a jogszabályi módosítások szükségességére hívja fel a jogalkotó figyelmét, ezen belül is hangsúlyozza, hogy az ügyésznek nagyobb szerepet kellene ebben a kérdésben kapnia.

Bárd Petra:

Alkotmányos aggályok a kölcsönös bizalom elvével szemben az európai elfogatóparancs példáján keresztül

Jelen tanulmány az Európai Unió büntetőügyekben folytatott rendőrségi és igazságügyi együttműködésének területén elfogadott, azaz röviden egy harmadik pilléres jogszabály, az európai elfogatóparancs sorsát vizsgálja. Az elfogatóparancs komoly előrelépésnek tűnik a tagállamok közötti kiadatás korábbi szabályozásához képest, azonban alkalmazása nem zökkenésmentes. A jogszabály sorsa, mint cseppben a tenger, mutatja a harmadik pilléres együttműködés buktatóit. A tamperei csúcson a szabadság, biztonság és jog térsége sarokkövének nevezett „kölcsönös elismerés” elve a tagállamok állam- és kormányfői között deklaratív, politikai szinten talán fennáll, de egy másik – és a büntetőjogi együttműködés szempontjából legalább olyan fontos – hatalmi ág, a bírói hatalom képviselői elsősorban alkotmányjogi, illetve emberi jogi aggályokra hivatkozva kevésbé hajlandók a gyakorlatban szorosabb együttműködésre lépni. A tagállami büntetőjogi szuverenitás – akár csak részleges – feladása máig az egyik legérzékenyebb pont az Európai Unión belül, és ez így is marad a kölcsönös bizalom megteremtéséig.

Mészáros Ádám:

A büntetés jogának és céljának alapkérdései

A büntetés célja régóta ugyanúgy tárgya a filozófiai gondolkodásnak, mint ahogy régtől fogva foglalkoztatja a jogtudomány művelőit. Olyan kérdés ez, amely időről időre ismét felvetődik. Nemrégiben a halálbüntetés alkotmányellenességének kérdése kapcsán, napjainkban pedig az új Büntető törvénykönyv kodifikációja során. A kutatás közvetlen célja egyrészt a büntetési (cél)elméletek (az ún. abszolút, relatív és közvetítő teóriák) legfontosabb eredményeinek áttekintése volt, másrészt arra a kérdésre választ adni, hogy magának a büntetésnek van-e célja, és ha igen, az miben jelölhető meg; avagy a büntetés önmagában csupán egy eszköz, amely va-

lami célt szolgál. Szintén célja volt a kutatásnak arra a kérdésre választ adni, hogy vajon szükséges-e a büntetés „célját” törvényben szabályozni.

Kerezsi Klára:

A visszaeső bűnözés struktúrája és dinamikája az ERÜBS adatai alapján (1995–2005)

A tanulmány a bűnismétléssel kapcsolatos hazai és fontosabb külföldi szakirodalmi forrásokat és az elmúlt 10 év kriminálstatisztikai adatait elemzi. Foglalkozik a karrierbűnözés jellemzőivel, és a visszaesés statikus és dinamikus rizikótényezőivel. A hazai adatok alapján elemzi a visszaeső bűnözésben tapasztalt változásokat az elmúlt 10 évben, és felhívja a figyelmet arra, hogy a közrend elleni bűncselekmények arányának növekedése a visszaeső bűnelkövetők számának alakulásában is tapasztalható. A visszaesőkkel kapcsolatos területi adatok azt mutatják, hogy leszakadó megyében, illetve régióban növekszik az ismertté vált bűnismétlők és visszaesők aránya. Így például Borsod megyében folyamatosan 10-11% körüli a bűnismétlők és visszaesők megoszlása. Áttekinti a visszaesés mérésével kapcsolatos problémákat, és a visszaesőkkel kapcsolatos kriminálpolitikai változásokat.

Barabás A. Tünde – Mészáros Ádám – Windt Szandra:

A vádelhalasztás eredményessége és feltételei a 2006-os év során: aktafeldolgozás, különös tekintettel a megelőzés és az individualizálás szempontjaira

A prevenció és az eljárás egyszerűsítésének célja leginkább a vádemelés elhalasztása intézményénél mutat egységet, amely emiatt jelentős szerepet tölthetne be a hazai jogalkalmazásban. 2006-ban megtörtént a kutatás előkészítése, és e jogi megoldás jelenlegi magyar gyakorlatának vizsgálata a statisztikai adatok alapján. 2007-ben a 2006-os évben elrendelt vádelhalasztások iratanyagának empirikus vizsgálatát végeztük el. Az Intézetbe összesen 1673 iratot küldtek. Az iratok feldolgozása adatlap segítségével történt, 2007 májusa és augusztusa között. A beérkezett iratokból 1283 felelt meg az általunk meghatározott feltételeknek: a 2006-ban lezárult eseteket és a Be. 51. §-a (1) bekezdése szerinti sértetteket tartalmazó iratokat elemeztük. Az iratok 84%-ában semmilyen magatartási szabályt nem írt elő az ügyész a terheltnek. 206 iratban szerepelt valamilyen magatartási szabály, sőt volt olyan, ahol egyszerre többet is előírtak. Az általunk vizsgált iratokban az elhalasztás 80%-ban eredményesen zárult.

4. FŐIRÁNY: GLOBALIZÁLT BŰNELKÖVETÉS

A nemzetközi migráció kockázati tényezői Európában és Magyarországon

A migrációhoz kapcsolódó problémákról a Legfőbb Ügyészség kérésére az Országos Kriminológiai Intézetben készült áttekintéshez hasonló széleskörű kutatás Magyarországon az utóbbi években nem készült. A téma ilyen mélységű feldolgozása annál sürgető volt, mivel a schengeni határőrizeti és információs rendszerhez történő csatlakozással Magyarország északi

és nyugati határai akadály- és ellenőrzésmentesen átjárhatóvá váltak. Ez nem csak intézményi átalakításokat vont maga után, hanem további koncepciókészítésre sarkall, hiszen Magyarországnak ma uniós szinten kell kezdeményező szerepet vállalnia. A kutatás záró- tanulmányai átfogóan és részletesen bemutatják a nemzetközi migráció terén mutatkozó aktuális tendenciákat, problémákat, megoldásokat. A kutatók következtetéseket és konkrét javaslatokat fogalmaznak meg azzal a céllal, hogy ezek átültethetőek legyenek a gyakorlatba, és túl is mutassanak a büntető és igazgatási jog, bűnmegelőzés és bűnüldözés területein. Póczik Szilveszter, a kutatás vezetője, a nemzetközi elméleti és történeti szakirodalom feldolgozása alapján tárgyalja a migráció alapvető kockázati tényezőit Európában. Jagusztin Tamás az Európai Unió migrációval kapcsolatos közösségi jogalkotásán keresztül mutatja be az Unió bevándorlási politikáját és jogintézményeit, valamint az illegális migráció elleni küzdelem jogi és politikai eszközeit. Windt Szandra a legális és illegális bevándorlás jellemzőit vizsgálta az olasz, a spanyol, a német és az angol statisztikai adatok alapján összehasonlításban valamint a magyarországi embercsempészet elkövetőit és áldozatait. Fehér Lenke átfogó képet rajzol a nemzetközi migráció, embercsempészet, emberkereskedelem és a migrációhoz kapcsolódó szervezett bűnözés formáiról. Póczik Szilveszter és Dunavölgyi Szilveszter áttekinti a magyar menekültügyi és bevándorlási intézményrendszer alakulását Magyarországon a 20. században valamint jelenlegi jogi szabályozását csakúgy, mint a rendszerváltás tágabb időszakában a bevándorlás trendjeinek alakulását. A külföldi állampolgárok bűnelkövetését Magyarországon a kriminálstatisztikai adatok elemzése alapján Póczik Szilveszter mutatja be.

A részkutatások:

1) A nemzetközi migráció tendenciái a 20-21. században elméleti és történelmi nézőpontból című részkutatás befejeződött. A nemzetközi elméleti és történeti szakirodalom feldolgozása alapján készült kutatás bemutatja a migráció – benne a munkaerő-migráció és a kényszer migráció illetve a legális és illegális migráció - alapvető kockázati tényezőit Európában, szót ejt ezek történelmi és jelenkori gyökereiről és tendenciáiról, kitérve Európa demográfiai jellegeire is. A kutatásban megjelennek a nemzetközi migrációval kapcsolatosan létrejött társadalomtudományi és ökonómiai elméletek, egyebek között az integrációval és mobilizációval kapcsolatos teóriák. A tanulmány kiemeli az arab illetve iszlám világ és az euroatlanti nagyrégió közötti népességmozgásokat, valamint az ezekkel összefüggő politikai és társadalmi feszültségeket, bírálja az európai bevándorlási politika hiányát, illetve túlzott rendészeti dominanciáját, végezetül kitér a migráns tömegek súlyos integrációs nehézségeire és az ezzel kapcsolatos társadalompolitikai törekvések hiányosságaira.

2) Az Európai Unió migrációs politikájának alapjai című jogelemző részkutatást *Jagusztin Tamás* végezte el vendégkutatóként. Az általa írott tanulmány a migrációval kapcsolatban hozott közösségi jogi aktusokon keresztül mutatja be az Európai Unió bevándorlási politikáját és kapcsolódó jogintézményeit. A bevándorlás egyre jelentősebb problémája az Európai Uniónak, ezért a migráció területén a közösségi szintű együttműködés szükségességének felismerése számos jogi szabályozót hívott életre. A kutatás alapján képet alkothatunk arról, melyek a Közösség szerint a leghangsúlyosabb kérdések az Európai Uniót érintő migrációval kapcsolatban, és ezekre milyen válaszok fogalmazódtak meg. Az uniós jogi szabályozásának áttekintése mellett a dolgozat számba veszi az Európai Uniót jellemző migráció alapvető tulajdonságait, ezen keresztül szemlélve az egyes jogi aktusok hátterét.

3) Az illegális migráció elleni küzdelem jogi és politikai eszközei az Európai Unióban című részkutatást szintén *Jagusztin Tamás* végezte el. Azt vizsgálta, hogy kell-e az Európai Uniónak külön „politikát” szentelnie a migrációnak? A gazdasági munkaerő szabad vándorlásával szerves kapcsolatban jelen lévő illegális migráció sértheti mind a tagállamok, mind az egyes polgárok érdekeit. Az illegális bevándorlás elemzése során a dolgozat szükségszerűen

kitekint a legális migráció egyes elemeire is, ugyanis az illegális migráció elleni politika csak az illegális migráció visszaszorításának hatékonyságával együtt értelmezhető.

4) A legális és illegális bevándorlás jellemzői kriminológiai aspektusból néhány EU országban (Nagy-Britannia, Németország, Olaszország, Spanyolország példáján) című részkutatás két feladatot foglalt magában. *Windt Szandra* az olasz, a spanyol, a német és az angol statisztikai adatok begyűjtése és elemzése során átfogó képet kívánt rajzolni az érintett országokban tartózkodó illegális migránsok számáról, származási helyéről és a velük összefüggő kriminogén hatásokról. A kutatást nehezítette, hogy a legális bevándorlókkal összefüggő kriminálstatisztikai adatok az egyes országokban publikált nyilvántartásaiban hiányosak. A nemzeti jogszabályok begyűjtése és elemzése során a jogszabályok történeti háttere is megmutatkozott. Az utóbbi időben a vizsgált országok szabályozásai gyorsan változtak. A kutatásban sok angol és német szakirodalom került áttekintésre. A részkutatásról készült zárótanulmány kézírata beérkezett.

5) A nemzetközi migráció, embercsempészet, emberkereskedelem témakörét vizsgálva *Fehér Lenke* átfogó képet rajzolt a határokon átnyúló bűnözésnek a migrációhoz kapcsolódó szervezett, élősdű formáiról Európában és a nemzetközi szervezetek (ET és EU) ezzel kapcsolatos válaszáiról, ajánlásairól irányelveiről és szabályozásairól. A kutatásról készült kézirat beérkezett. A dolgozat áttekinti a nemzetközi szervezeteknek az emberkereskedelem elleni fellépéssel kapcsolatos főbb dokumentumait – különös tekintettel az ún. Palermói Jegyzőkönyvre (ENSZ), az emberkereskedelem elleni fellépésről szóló európai egyezményre (ET), és az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló kerethatározatra (Európai Tanács) –, valamint összehasonlítja az egyes országok büntetőjogának vonatkozó rendelkezéseit.

6) Az emberkereskedelem empirikus vizsgálatát szintén *Fehér Lenke* végezte el. A kutatás elemzi az emberkereskedelem hazai helyzetét, a kriminálstatisztikai adatok, a hazai büntetőjogi szabályozás, valamint a joggyakorlat tükrében. Az ügyészégi házi iratok alapján, a sértett, az elkövető, illetve a büntetőeljárás szempontjából egyaránt megvizsgálja a kérdést, kiemeli e bűncselekmények legfontosabb jellegzetességeit. A kutatás elméleti háttere és gyakorlati eredményei alapján, ajánlásokat fogalmaz meg, elsősorban az emberkereskedelem bűncselekményének megelőzése és a büntetőeljárás hatékonyságának fokozása céljából.

7) A bevándorlás intézményrendszerének alakulása Magyarországon a 20. században című részkutatás összefoglalójában *Póczik Szilveszter* megállapítja, hogy a 19. századot lezáró első világháború a jelenkori nemzetközi migráció tekintetében Magyarországon határkőnek tekinthető. 1918 után Magyarországnak az utóállamokból elűzött magyar menekültek tömegét kellett fogadnia. 1930-ban a külföldiek ellenőrzésére létrejött a Belügyminisztérium által felügyelt Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóság (KEOKH). A második világháború után a menekültügyi apparátus is megszűnt. Miután a 80-as évek végén nagy számban áramlottak át román állampolgárságú üldözött magyarok Erdélyből, Magyarország 1989. tavaszán csatlakozott az 1951. évi genfi egyezményhez. A menedéki törvény megszületéséig a külföldiekkel kapcsolatos munkának az 1993. évi idegenrendészeti törvény adott keretet. Az 1997. decemberben elfogadott menedékjogi törvény összhangba hozta a szétszórt szabályozásokat, majd 1999. októberétől Menekültügyi és Migrációs Hivatal helyét a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal vette át.

8) A migráció magyar intézményeinek jelenlegi jogi szabályozása című kutatási feladat *Dunavölgyi Szilveszter* elemző tevékenységének köszönhetően valósult meg, aki megállapította, hogy a politikai megosztottság ellenére az idegenrendészeti és menekültügyi szabályaink

összhangba kerültek a közösségi joggal. Hazánk ugyan nem rendelkezik migrációs stratégiával, azonban sokáig nem odázható el ennek kidolgozása. A kutatás egyik fontos célja, a migráció gyakorlati kezelésének bemutatása meghiúsult, mert a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal sem rövid utas, sem írásbeli megkéréseinkre nem reagált érdemben, jóllehet fontos kérdések kerültek megfogalmazásra: a jogszabályváltozások hogyan befolyásolják a külföldiekkel kapcsolatos igazgatási tevékenységet, miként segítik a bevándorlók és menekülők beilleszkedését társadalmunkba?

9) Bevándorlás Magyarországon a rendszerváltás tágabb időszakában című kutatást *Póczik Szilveszter* folytatta le. Megállapítja, hogy a 80-as évek utolsó harmadában Magyarországnak már szembe kellett néznie a határokon átlépő migrációhoz kapcsolódó feladatokkal. A román állampolgárságú magyar menekülők mellett az NDK-ból is érkeztek menekülők. A jugoszláviai polgárháború során az etnikai tisztogatások elől Bosznia-Hercegovinából 48.000 fő menekült Magyarországra. 1997-től a koszovói háború elől menekülő albánok, szerbek és magyarok érkeztek, közben egyre nagyobb számban jelentek meg Európán kívüli menekülők is. Magyarország 1988 és 2007 között közel 200.000 menekülőnek nyújtott biztonságos életfeltételeket. 1989-től 2000-ig közel 80.000 menekültkérelmet nyújtottak be Magyarországon, 33.000 menekültügyi eljárás indult, de csak mintegy 10.000 fő kapott menekült státuszt, eközben 25.000 elutasító határozat született. Máiig mintegy 45.000 fő vándorolt be legálisan. Ezek háromnegyede magyar etnikumú, de 1997-től megjelentek a kínaiak is. Az éves kiutasítások összes száma 4-5 ezer körül állandósult.

10) A magyarországi embercsempészet elkövetői és áldozatai című részkutatást *Windt Szandra* végezte el, és az empirikus kutatás során megállapította, hogy létezik bizonyos szervezettség a hazánkban megvalósított embercsempészek során, de ez „önmagában [...] nem nyújthat alapot automatikusan a bűnszervezetben való elkövetés megállapítására”. A vizsgálat adatai szerint az embercsempészet és az emberkereskedelem bűncselekménye között alig van kapcsolat, legalábbis a 2003-es évben elkövetett cselekmények vizsgálata alapján. Lényeges szempont a további kutatási munka számára a magyar elkövetők határon átnyúló kapcsolata (az ázsiai személyek csempészete miatt) valamint a lengyel-ukrán kapcsolat. A 2003-as évben struktúraváltás történt: a hazai embercsempészek többségét külföldi állampolgárok valósították meg (szerb, román, moldáv, ukrán elkövetők), de a szlovák elkövetők által megvalósított deliktumok is figyelemre méltóak.

11) A külföldi állampolgárok bűnelkövetését Magyarországon *Póczik Szilveszter* elemezte a kriminálstatisztika alapján. A külföldi bűnelkövetők szerepe a magyarországi bűnözésben a kriminálstatisztika adatai alapján nem túl jelentős. A 90-es évek közepétől az ezredfordulóig az összes ismertté vált elkövető 3-4%-a volt külföldi, az ismertté vált cselekményeknek pedig 2-3 %-át követték el külföldiek, ami számszerűleg 10-12.000 bűncselekményt jelentett. A külföldi bűnelkövetők száma a rendszerváltás kezdő évétől máig átlagosan mintegy 1000 fővel emelkedett, de bűncselekményeik száma megháromszorozódott. A növekedés legfontosabb tényezői a közrend elleni, az államigazgatási valamint a vagyon elleni cselekmények. A külföldiek államigazgatási cselekményeinek felszaporodása aligha kíván különösebb magyarázatot a társadalmi- gazdasági átalakulás ismeretében. A bűnelkövető etnikai csoportok rangsora átalakult. A román állampolgárok 1991-től őrzik vezető helyüket. Kínai elkövetők cselekményeiről 1995 óta vannak adataink, körükben a migrációval és a kereskedelmi tevékenységgel összefüggő jogellenes cselekmények jellemzőek.

12) Az „Emberkereskedelem és embercsempészet Magyarországon” című szakértői kerekasztal-beszélgetésre az Országos Kriminológiai Intézetben 2007. október 18-án

került sor. A szervezési munkákat *Fehér Lenke* és *Windt Szandra* végezték el. A kiskonferencia keretében ismertettük a kutatás főbb pontjait és a meghívott gyakorlati szakemberekkel (IRM, LEGFÜ, OITH, BÁH) megvitattuk a legfontosabb kérdéseket. A megbeszélésekről hangfelvétel és jegyzőkönyv készült.

Dunavölgyi Szilveszter – Tilki Katalin:

A környezeti szabálysértések vizsgálata a környezetvédelmi szakhatóságok tevékenységén keresztül

A tanulmány a hazai környezetpolitikai helyzetből és jogszabályi környezetből kiindulva érintőlegesen bemutatja a környezetvédelmi igazgatás szervezetrendszerét, röviden áttekinti a környezetért való felelősség szabályait, a közigazgatási bírság és szabálysértési felelősség témakörét. Ismertetésre kerülnek a 2006/2007-ben lefolytatott empirikus kutatás eredményei és a legtipikusabb esetek. Megállapítható, hogy a jogellenes cselekmények nagy része a környezettudatos magatartás hiányára vezethető vissza, a cégek egy része nincs tisztában a veszélyes hulladékok különleges kezelésével és tárolásával, az állampolgárok nincsenek megfelelően tájékoztatva a védett területekről. A jogalkalmazók munkáját nehezíti az utóbbi években megjelent nagyszámú jogszabály megismerése és értelmezése. Érdemes lenne újra gondolni a környezetvédelmi büntetőjogi, a környezetvédelmi közigazgatási jogi és a szabálysértési jog szankciórendszer kapcsolatát, helyét, szerepét.

Windt Szandra:

Statisztikai elemzés: az utazó bűnözés struktúrájának és dinamikájának megismerése. Az ERÜBS statisztika adatainak (1998-2005) összegyűjtése, a megfelelő esetek leválogatása és értékelő elemzése

Az ismertté vált elkövetőkön belül az utazó/átutazó elkövetők aránya a vizsgált 8 évben 12% körüli volt átlagosan. Az átutazó/utazó bűnözők megkülönböztetése nem egyértelmű, arra lehet következtetni, hogy az átutazó „véletlen bűnelkövető”, míg az utazó esetében szándékosan van a háttérben. Éppen ezért látható a különbség a büntettekben és a számukban is. Az utazó/átutazó bűnözők által megvalósított deliktumok száma kb. 30 000 évente. Az egyes fejezetek szerinti megoszlása az összes bűncselekményhez képest mást mutat: előzetes hipotézisünknek megfelelően a vagyon elleni deliktumok jellemzőek. Az átutazó bűnözők a közlekedési cselekmények közül leginkább a jármű ittas vezetése és a súlyos testi sértést okozó közúti baleset okozása volt. A vagyon elleni cselekmények közül a lopás kisebb értékre, míg a közrend elleni cselekmények közül a köz- illetve a magánokirat-hamisítást valósították meg. Az utazó bűnözők a vagyon elleni cselekmények közül főleg a lopás tényállásának különböző alakzatait valósították meg.

Dunavölgyi Szilveszter – Tilki Katalin:

A feljelentés elutasításának, illetve a nyomozás megszüntetésének jellemző okai a környezetkárosítás büntette miatt, illetve a hulladékgazdálkodás rendjének megsértésével kapcsolatos büntetőügyekben

A környezetkárosítás és a hulladék gazdálkodás rendjének megsértése a Btk. új tényállásai, melyek 2005. szeptember 1-jén léptek hatályba. A tanulmány a 2006-ban lefolytatott empirikus kutatásról számol be. A vizsgálat célja az volt, hogy képet kapjunk a feljelentés elutasítások és nyomozás megszüntetések jellemző okairól, eseteiről. Megállapítottuk, hogy általában a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése miatt indult büntető ügyekben kerül sor nagy számban a feljelentés elutasítására és a nyomozás megszüntetésére elsősorban azért, mert a cselekmény nem bűncselekmény. A büntetőeljárás legtöbbször a Btk. 281/A. § (1) bekezdés a.) pontja szerint minősülő büntett megalapozott gyanúja miatt indult. Tipikus elkövetési magatartás az illegális hulladék elhelyezés volt. Kutatásunk során azt érzékeltük, hogy továbbra sem oldódott meg a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése büntettnek és a környezetvédelmi szabálysértés elhatárolásának kérdése, így erre is megpróbálunk választ adni.

5. FŐIRÁNY: KOCKÁZATOK – PREVENCIÓ

Irk Ferenc:

Biztonságpolitika és kockázat-társadalom

A tanulmány a közbiztonságtan alapfogalmaival és legfontosabb rendszer-összefüggéseivel foglalkozik. Az I. részben európai – elsősorban német nyelvű – szakirodalom felhasználásával definiál olyan, evidenciaként kezelt fogalmakat, amelyek tartalmának rögzítése mindaddig nem történt meg. (Pl. kockázat, biztonság, veszély, belbiztonság.) Tárgyalja ezek egymáshoz való viszonyát, s különösen nagy hangsúlyt helyez a közbiztonság és közrend társadalmi összefüggéseire. Ugyanez a rész a kockázatokkal és azok kezelésével is foglalkozik, részletesen tárgyalva a globalizáció és a megengedett kockázat viszonyát. A II. rész előbb a rizikótársadalom kockázatait és a büntetőjog lehetséges válaszait vázolja fel. Ennek fényében foglalkozik az állam szerepével és lehetőségeivel a biztonságteremtésben, különös tekintettel a rizikótársadalom megváltozott környezetére. A III. rész a biztonságpolitika alapkérdéseit tárgyalja, ezen belül érinti a bűnözéskontroll-politika jellemző vonásait.

6. FŐIRÁNY: GAZDASÁGI ÉS VAGYON ELLENI BŰNÖZÉS

Kó József:

A vagyon elleni bűncselekmények trendelemzése

A szerző a bűnügyi statisztikák mérési és nyilvántartási problémáinak bemutatásán keresztül elemzi a statisztikák és a bűnözés kapcsolatát. A kimutatható statisztikai hiányosságok ellenére a bűnügyi statisztikák elemzése közelebb vihet a bűnözés alakulásának megértéséhez.

A második részben a magyarországi bűnügyi statisztikai adatok hosszú távú trend elemzése során három jól elkülöníthető időszak jellemzőit hasonlítja össze a szerző.

Az első időszak 1968–1989-ig tart, és lassú növekedés jellemzi a bűnügyi adatokat. A második szakaszt az 1990-es évek jelentik. Gyors, dinamikus növekedéssel és jelentős számbeli ingadozásokkal. A harmadik szakasz a XXI. századdal kezdődik, a 2000-2006 közötti időszakot a korábbi az 1989-ig tartó szakasz jellemzőivel írhatjuk le legpontosabban. Úgy tűnik, hogy a korábbi trend folytatódik. A bűncselekmények belső struktúrájának változása is ezt a vélekedést támasztja alá. A trend kialakításában a vagyon elleni bűncselekmények játszanak domináns szerepet.

7. FŐIRÁNY: ÁLLAMSZERKEZET, FŐHATALOM – REGIONÁLIS KÉRDÉSEK

Finszter Géza:

A kriminalisztikai gyakorlat vizsgálata

A kriminalisztikai gyakorlatot vizsgáló kutatás arra kereste a választ, hogy a büntetőeljárás reform milyen új követelményeket fogalmaz meg a kriminalisztikával szemben. A bűnüldözésben a kriminalisztikai szaktudás a rendőrségi szervezetek célszerű működésén alapszik. Javaslatokat tettünk olyan szervezeti és működési modernizációra, ami a nyomozások törvényességét és hatékonyságát egy időben növelheti. Megállapítottuk, hogy a nyomozásokban a tárgyi bizonyítás akkor kapja meg a méltó helyét, ha fejlődik a nyomozó hatóságok bűnügyi technikája és rendelkezésre áll a rendőrségi azonosító laboratóriumi háttér. Az igazságügyi szakértőkről szóló új törvényalkotás, minthogy nem volt figyelemmel a büntetőeljárás sajátos bizonyítási szükségleteire, komolyan hátráltatja a technikai feltételek javítását. Az igazságszolgáltatási szerveknél dolgozó ügyészeknek és bírácoknak nem önálló kriminalisztikai szakosításra (a vádemelés és a tárgyalás krimináltaktikájára), hanem az általános nyomozástani ismeretek bővítésére van szükség.